

KWIBUKA: RUANDA SOYKIRIMINI HATIRLAMAK

Ruanda Soykırımının 22. Yıldönümü Vesilesiyle AFRİKAM Müdürü Prof. Dr. Sedat Aybar Tarafından Yapılan Konuşma

Tutsi'lere karşı gerçekleştirilen soykırımın 22'inci yıl dönümü vesilesiyle, Ruanda'da gerçekleşen trajik olaylarda hayatlarını kaybeden masum insanları anmak üzere Ankara'da, Milli Kütüphane'de bir buluşma gerçekleştirildi. Bir kez daha suçluların ellerinde can veren bir milyondan fazla kadın, erkek ve çocuğun anısına biraraya geldiğimiz etkinliğe diplomatlar, iş çevreleri, Türkiye'deki Afrikalılar, öğrenciler ve bürokratlar iştirak etti. Bu yazı, o duygusal günde konuşma yapmak üzere davet edilen kişilerden biri olarak yaptığım konuşmamın gözden geçirilmiş versiyonu.

Ruanda'daki vahşetin inanılmaz boyutu, geriye kalanların metanetini saygıyla selamlamızı ve daha barışçıl ve huzurlu bir ülkeye dönüşmeyi başaranları takdir etmemizi gerektiriyor. Küllerinden doğan Ruanda, şimdi daha dirayetli ve olgunlaşmış bir ülkeye dönüşüyor. Ruanda Hükümeti, tüm Ruandalılar için dostluk, uzlaş, barış ve refah ruhunu yüceltmeyi başardı. Özellikle dünyanın içinde bulunduğu bu sıkıntılı zamanlarda, Ruanda'nın yücelttiği, kapsayıcılık, kardeşlik ve karşılıklı saygı değerleri hepimiz için yol gösterici usta bir bilgelik olarak duruyor.

Bir an için o lanetli zamanlara geri gittiğinizi hayal edin. Ruanda'nın harika yeşil tepelerinde organize bir şiddete maruz kalan genç bir kızın gizil çaresizliğini düşünün. Büyük olasılıkla en fazla birkaç kısa dakika sürmüş olan yaşadığı işkencenin her bir saniyesi ona bir ömür gibi gelmiştir. Çılgına dönmüş bir halde kurtarıma umuduyla imkansız karşı hayata tutunmaya çalıştığı o anların işkence olduğu açıktır. Belki de yardımın geleceğine inanmıştır. Ancak o yardım hiç gelmemiştir. Ailesinden ve sevdiklerinden hiçbiri yaşanan vahşetten sağ çıkamamıştır. Orada, birkaç dakika içinde olup biten şeyler, kaybedilen hayatlar, duyulan korku, sevgi ve şefkat hislerinin yitmesi, yüzlerce yıl hatırlanacaktır. O sırada kimsenin bu olayların önemine vakıf olması da beklenemezdi ve mümkün değildi.

O günlerden benim belleğimde kalan ve her düşündüğümde Ruanda soykırımını bana hatırlatan, Kenya sınırındaki Tutsi mülteci grubuna yetişmeye çalışan çelimsiz

ama serinkanlı genç bir kızın görüntüsüdür. Bu imaj kendi belleğimin derinliklerinde rahatsız edici bir biçimde öne fırlıyor. Grubunun son kişisi olarak toza boğulmuş bir yolda, sınırı ayıran tahta çite doğru çaresizce ilerliyor, bu kız çocuğu. Grubundan uzak düşmüş ve çit kapanmış. Sınırdaki nöbet tutan, kendinden emin Kenyalı askerin dikkatli bakışları altında, çit bu çocuk için açılıyor. O, giderek uzaklaşan gruba doğru güvenle koşuyor. Bu görüntü o zamandan beri benimle. Gördüğüm diğer pek çok dehşet verici görüntüye rağmen, geçen yıllar boyunca hayatta kalan kurbanların ıstırabını simgeleyen sahne olarak hafızamda kazılı kalan Ruanda imajı bu.

Hiç bir ulus benzer talihsiz olaylardan muaf değildir. Tarihte, ulusların ruhlarını etkisi altına alan trajik anlar mutlaka vardır. Bazı durumlarda bazı insanların olağanüstü cesaret ve kahramanlıkları trajedilerin sınırını belirlemiştir. Onların barbarlığa karşı direnişleri daha fazla sayıda insanın telef olmasını önlemiştir. Ama daha da önemlisi, onlar sayesinde hayatta kalanların metanet, tevakül ve duruşları, kötülüğe karşı insani değerlerin ayakta kalmasına ve korunmasına daha fazla hizmet etmiştir.

Ulusal önceliklerini ön plana alan bağımsız Afrika ülkeleri, hızlı bir ekonomik büyüme, sağlam bir demokrasi ve siyasi istikrara kavuştular. Bunun sonucunda da iç savaşlar ve çatışmalar azaldı. Ruanda gibi bazı Afrika ülkeleri, ekonomik canlanmalarına paralel olarak demokrasi ve siyasi istikrar deneyimlerinde önemli adımlar atmış bulunuyorlar. Bugün Afrika ülkelerinin yarısında düzenli demokratik seçimler gerçekleşiyor. Ancak Batılı devletlerin uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen ve özellikle güvenlik mimarisi çerçevesinde tanımlanarak “terörle mücadele”yi kapsayacak şekilde genişletilen Afrika’ya yönelik kalkınma politikaları, konu ve zamanla sınırlı olup bir bütün olarak sistemsel sorunları hala ele alamamaktadır. Bu nedenle de uygulamadaki başarısızlıklar geniş literatürde ağır bir biçimde eleştirilmektedir. Bir bakıma, gelişen demokrasi ve iyi yönetim uygulamalarına rağmen Batılı ülkelerin Afrika’ya yönelik müdahalelerinin arttığına tanık oluyoruz.

Aslında küreselleşmeyle bağlantılı problemler nedeniyle demokrasi önünde pek çok zorluk mevcut. Nüfus artışı ile kalkınmayla ilgili kaygılar ve siyasi istikrarsızlıktan kaynaklanan göç hareketlerine bağlı olarak Afrika’nın farklı bölgelerinde ciddi sorunlar olduğunun farkındayız. Bu meseleler hala akademinin gündeminde önemli bir yer tutuyor. Toplumsal eşitsizlik ve cinsiyet eşitliği, sağlık sistemleri, güvenlik, kalkınma, finans, yolsuzluk ve liderlik problemleri ile mücadele uğraşılan konular.

İşsizlik sorunu, terör, kent ve kırsal alanda yaşam standartlarının eş zamanlı olarak azalması, kaynakların verimsiz kullanımı, yolsuzluk, çevresel bozulma, eğitim ve sağlık hizmetlerinin gerilemesi, salgın hastalıkların patlak vermesi ve göç konuları Afrika’nın kalkınması önündeki engeller olmaya devam ediyor. Afrikalı liderler kendilerini demokratik ilke ve kurumları, halk katılımı ve iyi yönetimi

teşvik etmeye adanırken yönetim alanında bazı olumlu adımlar atılıyor. Afrika, Güney Afrika ve Ruanda örneklerinde olduğu gibi toplumsal yararları sarma ve barışın tesisinde dünya milletlerine bir örnek teşkil ediyor.

Ruanda örneğinde, daha güçlü kurumlar, vizyoner liderlik ve katılımcı yönetim, işleyen pazarlar, ekonomik ve sosyal kalkınma için son derece etkili olmuştur. Daha önce de belirttiğim gibi Ruanda, daha barışçıl ve adil bir toplum inşa etme yolunda

önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Bugün Ruanda'da, 1994 yılında yaşanan sorunların kaynağı olan etnik kimliğin ifşası yasaktır. Evrensel insan hakları ilkeleri "egalite, fraternite, liberte" savunulmaktadır.

Türkiye'nin Afrika yolculuğu yüzyıllar öncesine dayanmakla birlikte, Türkiye özellikle yakın zamanda Afrika'ya en fazla yardım sağlayan ülkelerden biri haline gelmiştir. Türkiye'nin kıta ile bağları ve ilgisi artmıştır. "Afrika'ya Açılım" politikasının sonucu olarak, Türkiye'nin kıta ile olan ticari ilişkileri, doğrudan yabancı yatırımları ve müteahhitlik hizmetleri 2000'li yılların başından itibaren hızlı bir artış kaydetmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri sadece ekonomik alan ile sınırlı değildir. İlişkiler, siyasi alan ve diyalog mekanizmaları ile insani yardım ve eğitimi de kapsayacak şekilde ekonomik alanın da ötesine geçmektedir. Türkiye'nin kıtadaki büyükelçiliklerinin sayısının arttığını, Afrika'nın 2013 yılı itibariyle aldığı resmi kalkınma yardımlarının \$783 milyon dolara ulaşarak en fazla yardım alan ikinci kıta haline geldiğinin altını çizmemiz gerekir. Öğrenci değişimi ve Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı da artmıştır. Afrika'nın Türkiye için böylece artan önemi akademik çalışmaları da artık zaruri kılmaktadır. Türkiye ile Afrika arasında mühendislik, tıp, antropoloji, uluslararası ilişkiler, tarih, siyaset ve ekonomi alanında çalışmalar yürütmeye yönelik akademik ilişkilerin tesisi, söz konusu derinleşen ilişkilere yön vermek için bir gereklilik halini almıştır. Ruanda'nın yaşadığı trajediyi Türkiye gündemine taşımak da, Afrika kıtasının ekonomik ve siyasi deneyimleri konusunda geniş kamu oyunu bilgilendirmek açısından önemlidir.

Uluslararası toplum benzer trajedilerin bir daha yaşanmamasını sağlamak için büyük çaba sergilemektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1994 yılında Ruanda'da yaşanan soykırımın başlangıç tarihi olan 7 Nisan'ı, Ruanda'da Soykırım Kurbanlarını Anma Günü olarak belirleyen bir kararı 2003 yılında kabul etti. Her yıl, New York'daki BM Genel Merkezi'nde ve dünya genelindeki BM ofislerinde anma etkinlikleri düzenliyor. Program'ın 2005'te oluşturulmasından bu yana yirmi'den fazla ülkede anma etkinlikleri tertip edildi.

Türkiye'de ilk anma töreni, Ruanda Büyükelçiliği işbirliği ile geçen yıl İstanbul Aydın Üniversitesi'nde gerçekleşti. Bu doğru yolda atılmış bir adımdı. Etkinliğe geniş bir katılım oldu. Ancak Ruanda'yı hatırlamak ve bu tür olayların tekrarını önleyecek şekilde ders çıkarmak için daha fazlasını yapmamız gerekiyor. Uluslararası düzlemde daha fazla işbirliğine ihtiyacımız var. Dünya genelinde yaşanan kitlesel göç hareketleri karşısında temel insani ihtiyaçları karşılamak yanında nefret suçlarını önlemek, insan haklarını teşvik etmek ve ırkçı önyargılara karşı erken uyarı sistemleri geliştirmeye yönelik kapasitemizi artırmamız da gerekiyor. Farklılıkların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmalı, adalete hizmet etmeli, huzurlu ve adil toplumların inşasına yardımcı olmalıyız.

Bizler de Türkiye'de küresel ve bölgesel terörden payımıza düşen mücadeleyi veriyoruz. Güvenlik güçlerimiz terörü önlemek ve hukuk ve düzeni tesis etmek için çabalıyor. Bir anlamda kötülük güçlerine karşı kolektif sorumluluğumuzu yerine getirme konusunda Ruanda deneyimi bize çok şey öğretiyor. Ruanda'da ne yaşandığını hatırlamak, vahşetten uzak daha iyi bir geleceğin temini olacaktır. Bunu kurbanların hayatlarına devam etme çabalarını onurlandırmak için borçluyuz. Bu

bizim, hayatını kaybeden masum küçük kızla, hayatta kalan o küçük kıza borcumuzdur.